

A Facebook mint tanulásszervezési eszköz

Bevezetés

Más közösségi oldalaktól eltérően a Facebooknak komoly egyetemi gyökerei vannak, és máig egyedi benne az, ahogy összeköti az azonos felsőoktatási intézményhez tartozó tanárokat és diákokat, az .edu végződésű e-mail címekkel azonosítva őket. Az egyetemi hallgatók többsége napi rendszerességgel benéz a Facebookra, itt kommunikálnak a barátaikkal és a családtagjaikkal, itt építenek új kapcsolatokat, és itt böngészik az aktuális történésekről szóló híreket. Naponta 70 milliónyian veszik igénybe *Mark Zuckerberg* találmányát, akit joggal neveznek generációja *Bill Gates*-ének. Az utóbbi időben az egyetemi könyvtárak is elkezdtek megbarátkozni a közösségi webhelyekkel, s arra használják a Facebook gyorsan szaporodó funkcióit, hogy népszerűsítsék a szolgáltatásaikat és egyszerűbbé tegyék a gyűjteményeikhez való hozzáférést.

A *University of Florida Smathers Libraries* már több éve kínál egy könyvtári kutatási módszerek témájú kurzust a *honors* szintű hallgatók számára. Ez a képzés idővel új ötletek, új témák és új technológiák oktatási célú hasznosításának műhelyévé is vált: foglalkoztak már HTML fejlesztéssel, webkettes technikákkal, sőt még olyan bölcsész témákkal is, mint amilyen *Borges* „Homokkönyv”-e. 2008-ban a Facebook kurzuskezelő rendszerként (course management software = CMS) való felhasználásának ötletét próbálták ki. Az oktatók ugyanis felismerték, hogy érdekesebb volna a tanulással kapcsolatos tudnivalókat oda vinni, ahol a diákok rendszeresen tartózkodnak, ahelyett, hogy arra kérik őket, hogy figyeljék az egyetem hivatalos tanulmányi rendszerében megjelenő információkat. Ez a gondolatmenet vezetett oda, hogy összerakjanak egy CMS-szerű felületet a Facebook által kínált funkciókból, amely képes a kutatás-módszertani kurzussal kapcsolatos szervezési feladatokat meg támogatni.

Szakirodalmi áttekintés

A könyvtárak Facebook használatáról publikáló többsége arról értekezik, hogy miért érdemes a könyvtárosoknak jelen lenni ezen a közösségi oldalon, hogyan tudják itt bemutatni az általuk kínált szolgáltatásokat. Csak néhány olyan cikk ismeretes, amely a Facebook CMS-ként való felhasználásáról szól. Ezek egyike *T. E. Bosch* 2009-es írása [1]. Ebben a szerző felhívja a figyelmet a közösségi háló használatának egyik nagy előnyére a hagyományos kurzuskezelő rendszerekkel szemben: a Facebookon állandóbb jelleggel vannak jelen az egyetemisták; akár késő éjjel, hétvégeken, sőt még szünetekben is be vannak rá jelentkezve. Megemlíti azt is, hogy 2007-ben a Facebook már megpróbálkozott egy CMS beépítésével: a Blackboard nevű rendszer funkcióinak mintegy 95%-át integrálták a fejlesztők, de egy év múlva leállították ezt a kísérleti alkalmazást. Állítólag másfajta oktatási platformok kialakításán dolgoznak jelenleg a vállalat programozói. Eközben külső cégek, mint például a Podcast gyártója, elkezdtek olyan alkalmazásokat beépíteni a rendszereikbe, amelyekkel az oktatók szinkronizálhatják a CMS-be bevitt információkat a Facebook oldalakkal.

A *Reference Services Review* szaklapban megjelent szerkesztőségi cikkükben [2] *Mitchell* és *Watstein* egyrészt felhívják az egyetemi könyvtárosok figyelmét arra a tényre, hogy mennyire meghatározó lett a Facebook a fiatal generációk körében, és hogy ezt nem szabad figyelmen kívül hagyni, ha szeretnék elérni őket és segíteni nekik. Bár a „lehetőségek végtelenek”, a szerzők óvatosságra is intenek, nehogy betolakodásnak, a privát szférájuk megsértésének érezzék a diákok a könyvtárosok és az oktatók megjelenését ebben a – korábban csak általuk használt – világban.

Graham és szerzőtársai egy 2009-es felmérés eredményeit publikálták [3], mely szerint a könyvtárosok 77,4 százaléka egyéni Facebook lapján, 56,6 százaléka csoportoldalon, 47,2 százalékuk

pedig eseménytípusként is népszerűsíti a könyvtárat, annak szolgáltatásait vagy rendezvényeit. A válaszadók 90,2 százaléka mondta azt, hogy az egyetemi hallgatókkal való jobb kommunikáció reményében használja a Facebookot, és több mint a felük jelezte, hogy a jövőben is tervezi ezt. Több egyetem – például a *Penn State University* – készített már olyan alkalmazást, amellyel az intézmény Facebook oldaláról is elérhető a könyvtári katalógus.

Selwyn 2009-ben megjelent cikkében [4] azt a fontos kérdést feszegeti, hogy vajon a Facebook és társai inkább csak elvonják a fiatalok figyelmét az egyetemi tanulmányaiktól, vagy lehetnének oktatási célokra is alkalmas csatornák? 612 hallgató nyilvános Facebook falát figyelték néhány hónapig, és a rajtuk megjelenő több mint 68 ezer üzenetet elemezték. Ezeknek csak mintegy 4 százaléka kapcsolódott az egyetemi tanulmányokhoz, és öt csoportba lehetett sorolni őket: 1. egyetemi élmények elmesélése és véleményezése, 2. praktikus tudnivalók megosztása, 3. oktatási információk megosztása, 4. segélykérés és/vagy az oktatásból való kiszabadulási vágy kifejezése, 5. szellemeskedés/évvődés. Érdekes, hogy milyen alacsony az egyetemi élettel kapcsolatos üzenetek aránya, az viszont nem meglepő, hogy a diákok leginkább a tapasztalataikat, a frusztrációikat, illetve a legfontosabb tudnivalókat osztják meg így a társaikkal – a környezethez illő nagyon laza stílusban. A Facebook egy olyan „színfalak mögötti” hely, ahol a fiatalok feldolgozhatják az egyetemi hallgatói szerepükkel kapcsolatos identitászavarait és szabadon kifejezhetik véleményüket a felsőoktatási rendszerről. *Selwyn* azt ajánlja az oktatóknak és az egyetemi vezetőknek, hogy jobb, ha hagyják ezt a dolgot tovább folyni a maga természetes módján a háttérben, ahelyett, hogy megpróbálnák „helyes” és „jóváhagyott” útra terelni különböző korlátokkal vagy valamiféle felügyelettel.

Miller és *Jensen* írásukban [5] megkérdőjelezik a Facebook csoportok hasznosságát. Szerintük a csoportok csak arra jók, hogy a felhasználók kifejezzék szimpátiájukat egy ötlettel vagy véleményrel kapcsolatban, de a csatlakozás után az emberek nemigen látogatják ezeket, sőt el is felejtkeznek róluk, így nem alkalmasak könyvtári információterjesztésre. Csoportok indítása helyett arra biztatják a könyvtárosokat, hogy az egyéni Facebook oldalukra hívják fel azoknak a diákoknak a figyelmét, akikkel oktatási vagy könyvtári munkájuk során kapcsolatba kerülnek, és javasolják nekik, hogy jelöljék be egymást „barátként”.

A Facebook oktatási jellegű használatával foglalkozó publikációkban újra és újra felmerül a magánszféra megsértésének veszélye. Bár a Facebook 50 féle beállítást és 170 opciót biztosít arra, hogy a felhasználók kontrollálják a személyes adataikhoz és az általuk megosztott tartalmakhoz való hozzáférést, ez a zavarba ejtően sok lehetőség inkább riasztó egyeseknek. Ugyanakkor a legtöbb diák egyáltalán nem tartja olyan fontosnak a *privacy* kérdését, mint ahogy azt a könyvtárosok gondolják. Jó tudni azt is, hogy a Facebookon „korlátozott listára” tehetjük azokat az ismerőseinket, akikkel nem akarunk mindent megosztani. Így ha például egy hallgató szeretné felvenni az egyetemi könyvtárost az ismerősei körébe, hogy értesüljön tőle a könyvtári hírekről, de nem szeretné, hogy az belelásson a privát online életébe, akkor felveheti őt erre a listára és beállíthatja, hogy mihez férhet hozzá. *Charnigo* és *Barnett-Ellis* 2007-ben közreadott felmérése [6] szerint az egyetemi könyvtárosok bizonytalanok a Facebook könyvtári célokra való használatában, félnek a magánszférával kapcsolatos problémáktól, és inkább csak külső megfigyelőként követik az általuk szolgált olvasók Facebook-életét, hogy ily módon is minél jobban megismerhessék az információk igényeit. A témában publikáló szerzők egy része óvatosságra inti a könyvtárosokat és tanácsokat ad arra vonatkozóan, hogy mit tegyenek, és mit ne tegyenek a Facebookon, miközben a szolgáltatásaikat próbálják népszerűsíteni. Mások viszont a lehetséges pozitív hatásokat emelik ki: *Mazer* és munkatársai 2007-es kísérletük [7] során három tanársegédet kértek meg, hogy különböző mennyiségű (sok, közepes, illetve kevés) személyes tartalmat osszanak meg a leendő diákjaikkal a Facebookon, majd megkérdezték ezeket a diákokat, hogy melyiknél szeretnének tanulni. A pozitív vélemények aránya összefüggést mutatott az egyes oktatók által közzétett magán-, illetve társaséleti információk és képek mennyiségével; a személyesség érzése segített csökkenteni a tanárok és a tanulók között törvényszerűen kialakuló pszichológiai gátlakat; a fiatalok motiváltabbnak és érzelmileg elkötelezettebbeknek érezték magukat a tanulás iránt annál az oktatónál, akiről többet tudtak meg.

A University of Florida példája

Az egyetem többféle oktatástámogató rendszert is működtet, többek között a WebCT, a Blackboard és a Sakai szoftver használható az egyetemi hálózaton. Az „*A virtuális könyvtár felfedezése: online kutatás, értékelés és építkezés*” c. kutatás-módszer-

tani kurzus menedzseléséhez az oktatók szándékosan nem ezek közül választottak, hanem egy innovatívabb, a webkettes technológiákra alapozott megoldás mellett döntöttek. Az egyetemisták által már amúgy is intenzíven használt Facebook segítségével oldottak meg olyan CMS funkciókat, mint a vitafórumok, az értesítések közzététele, vagy a körlevelek kiküldése. A lehetséges alternatívák közül a Facebookot a funkciógazdagsága és a népszerűsége miatt választották. Fontos szempont volt, hogy így egyszerűbben és megbízhatóbban lehet kommunikálni a diákokkal, mint levélben vagy az egyetemi CMS rendszeren keresztül, mivel sosem lehet biztosan tudni, hogy melyik e-mail címét használja rendszeresen egy adott hallgató, illetve elég sűrűn belép-e a kurzuskezelő rendszerbe ahhoz, hogy a fontos üzeneteket időben el tudja olvasni.

Először abban kellett dönteni, hogy csoportot vagy oldalt hozzanak létre a kurzus résztvevői számára. A Facebook csoportoknak gyakran több adminisztrátoruk is van, és elsősorban egy adott téma körül folyó kommunikáció elősegítésére szolgálnak, míg a Facebook oldalakat főleg az ismert emberek és a szervezetek használják a „rajongóikkal” való beszélgetés és információterjesztés céljából. Jelen esetben nem volt cél, hogy a teljes Facebook közösséggel vagy annak egy részhalmozásával kommunikáljanak a könyvtári kutatási módszertan tárgy témájáról, ezért az oktatók csak egy privát csoportot hoztak létre a részt vevő diákok számára. A Facebook csoportok lehetnek helyiek (vagyis pl. csak egy adott egyetemhez kötődők), vagy globálisak (tehát az egész közösségi hálóra kiterjedőek). Létrehozásukkor az adminisztrátor három típusból választhat: nyílt, zárt és privát. Utóbbi azt jelenti, hogy a csoport neve nem jelenik meg a keresésekben és a csoporttagok profiljában sem. Továbbá csak meghívottak lehetnek tagok és csak ők látják a csoportban közzétett információkat és egyéb tartalmakat.

A következő feladat természetesen az volt, hogy meg kellett róla győződni, van-e a kurzus minden résztvevőjének Facebook azonosítója és hogy hajlandó-e mindenki csatlakozni ehhez a tanulást segítő csoporthoz. Kérdéses volt az is, hogy vajon hogyan viszonyulnak a hallgatók ahhoz, hogy a tanáraik hozzáférnek a Facebook profiljuk bizonyos részeihez. Érdekes volt megfigyelni, ahogy röviddel a csoportba való meghívás után sok diák profilképe szolidabbra cserélődött, amint megérették tanáraik virtuális figyelő tekintetét. Ugyanakkor a Mazer által megállapított hatás is érvényesült: a

kurzusnak sokkal személyesebb hangulata lett így, és az oktatóknak is könnyebb volt a neveket az arcokkal társítani, miután már a Facebookon látták őket.

A csoport létrehozása csak néhány egyszerű lépést igényelt: a Facebook csoportok alkalmazás jobb felső sarkában a „Create a group” linkre kattintva meg kellett adni a létrehozandó csoport nevét, ismertetőjét és típusát. Névként a kurzus címet, kategóriának pedig a „Student groups/academic groups” típust választották. A csoport létrehozója egyben adminisztrátori jogokat is kap: ő dönt a tagok felvételéről, a közzétett tartalomról, és felvehet további adminisztrátorokat is maga mellé. A tagokat közvetlenül a Facebookon keresztül vagy pedig e-mailben is meg lehet hívni a csoportba.

Nagyon fontos, hogy már a legelején tisztázni és tudatosítani kell, hogy mi az ajánlott kommunikációs mód a kurzus résztvevői között, mert különben fennáll a veszélye, hogy a diákok az oktatók személyes oldalaira fogják küldeni az üzeneteket és nem a csoport oldalára. Egy ilyen kezdeti tájékoztatás egyben jó alkalom arra is, hogy megismertessük velük, milyen módokon tudják szabályozni azt, hogy a tanáraik és a tankörtársaik mihez férhessenek hozzá a Facebookon közzétett dolgaikból.

Egy adott célra készült technológia más jellegű felhasználásának persze mindig megvannak a maga hátrányai. A UF kutatás-módszertani kurzusának oktatói összességében mégis úgy találták, hogy megérte kipróbálni a Facebookot egy hagyományos CMS helyett. A Facebook lehetővé teszi a tanároknak, hogy dokumentumokat terjeszsenek (az üzenőfalon vagy magánban), fórumokat indítsanak, élőben beszélgessenek a diákjaikkal, illetve feladatkiírásokat tegyenek közzé. Amit nem lehet itt megcsinálni, az az osztályozás, a feladatmegoldások feltöltése és az online tesztírás. Ezeket muszáj kerülő úton, külső alkalmazásokkal (pl. levelező és táblázatkezelő programokkal) megoldani, ami kétségtelenül kényelmetlenebb egy mindentudó CMS rendszerhez képest. Döntés kérdése, hogy megéri-e ez a kényelmetlenség, cserébe a közvetlenebb kommunikációért és az egyetemi hallgatók intenzívebb bevonásáért. A cikkben ismertetett kísérlet során mindenestre jelentősen javult a kommunikáció és az együttműködés szintje mind a virtuális, mind a valóságos osztályteremben, köszönhetően a Facebook népszerűségének és a résztvevők hajlandóságának, hogy elsőként próbálják ki a könyvtári kurzus menedzselésére ezt a közösségi oldalt.

Hivatkozások

- [1] BOSCH, T. E.: Using online social networking for teaching and learning: Facebook use at the University of Cape Town = *Communication: South African Journal for Communication Theory and Research*, 35. köt. 2. sz. 2009. p. 185.
- [2] MITCHELL, E. – WATSTEIN, S. B.: The places where students and scholars work, collaborate, share and plan: endless possibilities for us! = *Reference Services Review*, 35. köt. 4. sz. 2007. p. 521–524.
- [3] GRAHAM, J. M. – FAIX, A. – HARTMAN, L.: Crashing the Facebook party: one library's experiences in the students' domain. = *Library Review*, 58. köt. 3. sz. 2009. p. 228–236.
- [4] SELWYN, N.: Faceworking: exploring students' education-related use of Facebook. = *Learning, Media, & Technology*, 34. köt. 2. sz. 2009. p. 157–174.
- [5] MILLER, S. – JENSEN, L.: Connecting and communicating with students on Facebook (cover story). = *Computers in Libraries*, 27. köt. 8. sz. 2007. p. 18–22.
- [6] CHARNIGO, L. – BARNETT-ELLIS, P.: Checking out Facebook.com: the impact of a digital trend on academic libraries. = *Information Technology & Libraries*, 26. köt. 1. sz. 2007. p. 23–34.
- [7] MAZER, J. P. – MURPHY, R. E. – SIMONDS, C. J.: I'll see you on 'Facebook': the effects of computer-mediated teacher self-disclosure on student motivation, affective learning, and classroom climate. = *Communication Education*, 56. köt. 1. sz. 2007. p. 1–17.
- /LOVING, Matthew – OCHOA, Marilyn: Facebook as a classroom management solution. = *New Library World*, 112. köt. 3–4. sz. 2011. p. 121–130./**

(Drótos László)